

Національна академія педагогічних наук України
Міністерство освіти і науки України
Відділення загальної середньої освіти і
цифровізації освітніх систем НАПН України
Інститут педагогіки НАПН України
Державний педагогічний університет імені Іона Крянге в Кишиневі (Республіка Молдова)
Малопольський державний університет
імені капітана Вітольда Пілецького в Освенцимі (Республіка Польща)
Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща)
Університет природничих наук у Варшаві (Республіка Польща)
Резекненська академія технологій (Латвійська Республіка)
LUMEN Conference Center (Румунія)
Промисловий, технічний й автомобільний заклад
профільної середньої освіти в Їглові (Чеська республіка)
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Рада молодих вчених НАПН України

СВІТ ДИДАКТИКИ: ДИДАКТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

***Збірник матеріалів
IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ***

29-30 жовтня 2024 року

***Київ
Педагогічна думка
2025***

Національна академія педагогічних наук України
Міністерство освіти і науки України
Відділення загальної середньої освіти і
цифровізації освітніх систем НАПН України
Інститут педагогіки НАПН України
Державний педагогічний університет
імені Іона Крянге в Кишиневі (Республіка Молдова)
Малопольський державний університет
імені капітана Вітольда Пілецького в Освенцимі (Республіка Польща)
Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща)
Університет природничих наук у Варшаві (Республіка Польща)
Резекненська академія технологій (Латвійська Республіка)
LUMEN Conference Center (Румунія)
Промисловий, технічний й автомобільний заклад
профільної середньої освіти в Їглаві (Чеська республіка)
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Рада молодих вчених НАПН України

Збірник матеріалів
IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«СВІТ ДИДАКТИКИ: ДИДАКТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ»

Київ
Педагогічна думка
2025

УДК 37.02(063)

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 2 від 30 січня 2025 року)*

ЕКСПЕРТ:

Головко Микола Васильович, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Опалюк Тетяна Леонідівна, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Заболотна Оксана Адольфівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

ЗА ЗАГАЛЬНОЮ РЕАКЦІЄЮ

дійсного члена НАПН України, доктора педагогічних наук, професора

Топузова Олега Михайловича,

доктора педагогічних наук, професора

Малихіна Олександра Володимировича.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Арістова Наталія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор;

Калініна Людмила Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор;

Попов Роман Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент;

Павельчук Марина Олександрівна, кандидат педагогічних наук;

Ліпчевська Інна Леонідівна, доктор філософії в галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка»;

Тетик Валентина Романівна.

Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 29–30 жовтня 2024 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ : Педагогічна думка, 2025. 480 с.

ISBN 978-966-644-782-4

DOI: https://doi.org/10.32751/Svit_dydaktyky2024

До збірника увійшли матеріали учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції «Світ дидактики: дидактика в сучасному світі» (29–30 жовтня 2024 р.).

У матеріалах конференції розглянуто питання теорії і методології сучасних дидактичних процесів; організації освітнього процесу в Україні в умовах воєнного стану; компенсації освітніх втрат в умовах воєнного стану в Україні та повоєнний період (інноваційні підходи, технології, моделі, методики, методи і засоби навчання); психолого-дидактичних проблем організації освітнього процесу в умовах інформаційного суспільства; тенденцій розвитку сучасної дидактики (зарубіжний досвід); трансформаційних процесів в освіті XXI століття (дистанційне та змішане навчання); формальної, неформальної, інформальної освіти; інноваційних підходів, технологій, методик, методів, прийомів і засобів навчання.

Збірник адресовано науковцям, науково-педагогічним працівникам, педагогам, докторантам, аспірантам, студентам.

УДК 37.02(063)

За зміст публікацій, достовірність інформації, цитат, покликань на літературні джерела відповідальність несуть автори.

ISBN 978-966-644-782-4

© Інститут педагогіки НАПН України, 2025

© Педагогічна думка, 2025

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	55
Барановська О. В. СКЛАДОВІ ГОТОВНОСТІ ВИПУСКНИКА СТАРШОЇ ШКОЛИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ЖИТТЄВОГО ВИБОРУ	55
Вдовичин Т. Я., Піцур В. В. АНАЛІЗ ЗМІН В НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ З ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	60
Волицька І. О. ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ...	63
Галаєвська Л. В. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗМІШАНОМУ ФОРМАТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	66
Гулько Т. Ю. ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	68
Делікатна Н. М., Лісучевський О. О. ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	71
Дробик Н. М., Степанюк А. В., Сорока О. В. ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ У ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК.....	76
Канарова О. В., Кожановська В. Є. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	80
Малихін О. В., Ліпчевська І. Л. РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВЧИТЕЛЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	84
Нороха С. В., Мітченко К. В. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В ЗАКЛАДАХ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	87
Носик Д., Бодирєв Д. ОСОБЛИВОСТІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	89
Олексюк О. М., Коваль А. С. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНОЇ САМООЦІНКИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	91
Пасічник О. С., Пасічник О. О. АДАПТАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО «ПРИНЦИПУ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР» ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	94

Дробик Н. М.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)*

Степанюк А. В.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)*

Сорока О. В.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)*

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ У ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

У ХХІ столітті освіта визнається ключовим фактором досягнення економічного, соціального та культурного розвитку суспільства. Незважаючи на воєнний стан, Україна продовжує активно працювати над удосконаленням своєї освітньої політики, враховуючи виклики та можливості сучасного світу.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні (3, 2002) визначає якість вищої освіти пріоритетом державної політики, що пов'язано з необхідністю формування гармонійно розвиненої, соціально активної, творчої й компетентної особистості. Виходячи з основних принципів та положень доктрини, які визначають цілі, напрями, підстави та умови забезпечення якісної освіти, категорія якості стає центральною. Якість вищої освіти визначається при цьому не тільки обсягом знань, але й параметрами особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, а сама проблема якості розглядається з позицій загальнолюдської та соціальної цінності освіти. Означені положення інтенсифікують роботу з формування політики у сфері надання освітніх послуг, загалом, та актуалізують дидактичні проблеми професійної освіти, зокрема.

Сучасна освітня політика в Україні характеризується постійними змінами та адаптацією до вимог сьогодення. Ми виокремили чинники, які впливають на розвиток та зміну освітньої політики. А саме: воєнні дії росії проти нашої країни; європейська інтеграція та глобалізація. На основі проведення експертної оцінки встановлено, що такі тенденції освітньої політики, як реформи змісту освіти, інтеграція цифрових технологій, розвиток інклюзивної освіти та міжнародна співпраця визначають ключові напрями розвитку системи освіти в країні. Вони спрямовані на створення умов для розвитку креативності, інновацій та конкурентоспроможності майбутніх поколінь громадян України.

Дослідженнями Л. Марушко встановлено, що «основними тенденціями сучасної професійно-педагогічної освіти в сучасних умовах є: зумовленість гуманізації освіти об'єктивними процесами гуманізації суспільних відносин; глобалізація освіти; взаємозумовленість теорії та практики; збереження

традиційності з одночасним впровадженням інновацій та реформування системи освіти; технологізація освіти та управління освітнім процесом; інформатизація та цифровізація освіти; персоналізація освіти та збільшення частки самоосвітньої діяльності» (Марушко, 2024, 1).

На основі аналізу американської, канадської та європейської моделей підготовки майбутніх учителів природничих наук, дослідниця визначила напрями, які можуть стати орієнтирами в розвитку та прогнозуванні педагогічної освіти в Україні. А саме: «посилюються інтеграційні процеси в системі вищої педагогічної освіти, що ведуть до створення єдиного світового освітнього простору, розширення інтеграційного потенціалу всіх складових освітнього процесу ЗВО; система педагогічної освіти доповнюється іншими видами підготовки: паралельною, послідовною та альтернативною моделлю підготовки з частковим збереженням традиційної моделі; активізується пошук альтернативних шляхів підготовки вчителів на основі програм «ліцензованого» (licensed) та «всесбічно підготовленого» (articulated) вчителя; створюються та оновлюються рамки кваліфікації (НРК), на основі яких формуються професійні стандарти, освітні програми, визначаються критерії оцінки результатів освіти; розробляються та впроваджується широкий спектр практико зорієнтованих моделей підготовки МУПС («клінічна модель» (clinical model), «Школа професійного розвитку» (Professional Development School), модель навчання на роботі; ключовою стає ідея переходу від теорії та філософії до посилення практичної складової шляхом розширення компонента педагогічної практики, різноманітності формату її проведення; тісного партнерства із ЗЗСО; відбувається масовий перехід до багаторівневої безперервної педагогічної освіти; оновлюється та розширюється процес технологізації освітнього процесу, змінюється формат організації навчання, застосовуються інноваційні технології гібридного навчання» (Марушко, 2024, 16-17).

Більшість із зазначених напрямів уже реалізовані нами під час моделювання освітньо-професійної програми «Середня освіта (Природничі науки) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

З позиції дидактики більшість тенденцій освітньої політики формувалися, окрім всього іншого, і у зв'язку із еволюцією освітніх парадигм: від *суб'єкт-об'єктної* (учитель/викладач – суб'єкт освітньої взаємодії, а здобувач освіти – об'єкт) до *суб'єкт-суб'єктної* (найбільш яскраво реалізована в Концепції НУШ у зв'язку із впровадженням принципу дитиноцентризму), а далі до *полісуб'єктної* (здобувач освіти, вчитель/викладач, інформаційне освітнє середовище як мережевий суб'єкт навчального процесу).

На нашу думку, саме включення інформаційного освітнього середовища в якості суб'єкта педагогічної взаємодії зумовило те, що одним із ключових трендів сучасної освітньої політики України є інтеграція цифрових технологій у навчальний процес. Ця тенденція відображає важливість використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення якості освіти, залучення учнів до навчання та стимулювання їх розвитку. Адже,

завдяки ІТ-технологіям стало можливим забезпечення індивідуалізованого навчання, оскільки вони дозволяють створювати персоналізовані навчальні програми, адаптовані під потреби кожного учня. Це особливо важливо в контексті різноманітності навчальних стилів та індивідуальних особливостей кожного учня.

Інтерактивність і візуалізація, які надають ІТ-інструменти, допомагають зрозуміти складні наукові концепції та процеси, що сприяє покращенню якості засвоєння матеріалу. Віртуальні лабораторії, анімації та інтерактивні симуляції дозволяють учням отримувати практичний досвід без необхідності великих матеріальних витрат та ризиків. Крім того, використання ІТ-технологій сприяє збільшенню мотивації учнів та активізації їхнього навчального процесу. Вони зацікавленіше вивчають матеріал, коли він поданий у цікавій та доступній формі, що сприяє підвищенню їхнього інтересу до предмету.

У наших дослідженнях (Stepanyuk, 2023, 4; Stepanyuk, 2024, 5) окреслено сутнісні характеристики найбільш використовуваних технологій доповненої реальності в сучасній школі України. Шляхом анкетування визначено труднощі, з якими зустрічаються вчителі-практики й студенти в контексті реалізації проблеми. Виокремлені критерії, на основі яких доцільно окреслювати перелік навчальних додатків доповненої реальності, з якими доцільно ознайомлювати майбутніх учителів (зрозумілість інтерфейсу, ступінь популяризації в Україні, технічна доступність, якість контенту програми, відповідність віковим особливостям школярів).

Запропоновано методичну систему формування у майбутніх учителів умінь використовувати технології доповненої реальності в процесі вивчення фізики, хімії, біології, природничих наук. Вона складається із двох підсистем, в яких поєднуються прямий та опосередкований шляхи формування умінь: І підсистема – спеціальне цілеспрямоване формування відповідних умінь у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (прямий шлях); ІІ підсистема – практичне застосування здобутих умінь здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти, які виступають в ролі суб'єктів як навчальної, так і педагогічної діяльності (опосередкований шлях). Схарактеризовано навчальні додатки доповненої реальності, які доцільно використовувати вчителям природничої галузі в професійній діяльності (Stellarium, Star Walk 2 Free (астрономія), Book'VAR, HP Reveal Aurasma (канал FyzykaAR) (фізика), LiCo.STEM, Освіта 4D+ (природничі науки), Anatomy AR – A view of the human body in real life, Quiver – 3D Coloring App (біологія), Atom Visualizer, LiCo.Organic (хімія). Експериментально перевірено ефективність запропонованої методичної системи. Встановлено, що її впровадження сприяє підвищенню якості готовності майбутніх учителів до освітньої діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Розглянемо ще одну дотичну до впровадження сучасних освітніх тенденцій у процес підготовки вчителів природничих наук проблему, а саме сформованість дидактичної культури науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. З метою вивчення стану реалізації цієї проблеми на рівні

педагогічної діяльності та особистісного надбання, ми провели анкетування серед здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти та їх викладачів. З цією метою ми узагальнили досвід підготовки майбутніх учителів природничих наук в університетах США (Олендр & Степанюк, 2018, 2) та виокремили перелік форм, технологій та методів навчання, які активно використовуються у цих закладах. Сформульовані анкети пропонувались науково-педагогічним працівникам, які викладають навчальні дисципліни з основ наук (перша група) та тим, які викладають педагогіку або методику навчання природничих дисциплін (друга група). Їх завдання полягало у рефлексії дидактичної складової власної діяльності на лекціях.

Результати проведеного дослідження засвідчили, що існують суттєві розбіжності у методиці проведення навчальних занять викладачами першої та другої групи. Зроблено висновок, що викладачі навчальних дисциплін з основ наук у виборі методики проведення лекційних занять здебільшого орієнтуються на класичну лекцію. При цьому, як правило, використовують метод монологічного викладу навчального матеріалу з використанням презентації як засобу візуалізації знань. На реалізацію діяльнісного компонента навчання звертається не належна увага.

Викладачі педагогічних дисциплін активно використовують різноманітні інноваційні технології, методи, засоби навчання, спонукаючи цим здобувачів освіти до засвоєння певної моделі поведінки методом особистого прикладу. Тому ми вважаємо за доцільне рекомендувати розробникам освітньо-наукових програм для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти при моделюванні контенту навчальних дисциплін більше уваги звертати на формування дидактичної культури. Це зумовлено тим, що випускникам цього рівня присвоюється педагогічна кваліфікація «викладач».

Досвід нашої педагогічної діяльності та вивчення сучасного стану підготовки майбутніх учителів природничої галузі знань дозволяє стверджувати, що посилення практичної складової освітнього процесу доцільно реалізувати не лише шляхом розширення компонента педагогічної практики, але й засобом моделювання усього процесу навчання на основі принципу первинності освітнього продукту.

Його суть полягає в тому, створений студентами особистісний зміст освіти випереджає вивчення освітніх стандартів і загальновизнаних досягнень. Цей принцип конкретизує особистісну орієнтацію і природодоцільність навчання, пріоритет внутрішнього розвитку студента перед засвоєнням заданого ззовні. Здобувач освіти, якому надана можливість розкрити свої потенціальні можливості, оволодіває технологією творчої діяльності, створює освітній продукт – іноді більш оригінальний, ніж загальновизнане рішення цього питання. Традиційна діяльність із «вивчення знань» замінюється діяльністю зі «здобування знань». Особливо значимим цей принцип є для проектування освітнього процесу на другому (магістерському) рівні вищої освіти.

Отже, на даний час відбувається успішна імплементація на рівні навчальних закладів сучасної освітньої політики України, яка спрямована на

трансформацію освітньої системи згідно викликів глобалізації, технічного прогресу та соціальних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марушко, Л. П. (2024). *Система підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання* (Автореф. дис. д-ра пед. наук, спеціальність 13.00.04). Хмельницький : Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія.
2. Олендр, Т. М., & Степанюк, А. В. (2018). *Моніторинг якості природничої освіти в університетах США* : монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка.
3. *Про Національну доктрину розвитку освіти*. Указ Президента України № 347/2002 (2002). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
4. Stepanyuk, A., Mishchuk, N., Symchak, R., & Soroka, O. (2023). Future natural sciences teachers training to use augmented reality technologies in professional activities. *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*. Series: *Pedagogy*, (2), 49–57. <https://doi.org/10.32782/2415-3605.23.2.6>
5. Stepanyuk, A., Soroka, O., Olendr, T., Mishchuk, N., Hrytsai, N., Yagenska, H., Zhyrska, H., Barna, L., Moskalyuk, N., Hladiuk, M., & Symchak, R. (2024). Implementation of modern trends of Ukrainian educational policy in the process of future natural sciences teachers training. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 8(11), 9072. <https://doi.org/10.24294/jipd.v8i11.9072>

Канарова О. В.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
(Запоріжжя, Україна)*

Кожановська В. Є.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
(Запоріжжя, Україна)*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В умовах воєнного стану в Україні система освіти стикається з безпрецедентними труднощами, що суттєво впливають на якість надання освітніх послуг. Особливо гостро це питання стоїть перед вищими навчальними закладами, які мають забезпечити безперервність навчального процесу та адаптувати свої програми та методики до нових реалій. Проблеми, пов'язані з воєнним станом, включають евакуацію студентів і викладачів, руйнування інфраструктури, перебої в доступі до Інтернету та навчальних матеріалів, а також психологічний вплив конфлікту на всіх учасників освітнього процесу.